

КАНЦЭПЦЫЯ «МЕР САЦЫЯЛЬНАЙ АХОВЫ» Ё ГІСТОРЫІ КРЫМІНАЛЬНАГА ПРАВА БЕЛАРУСКАЙ ССР

С. А. Гур'еў

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

З прыходам да ўлады большавікі адразу ж адмянілі ўсе папярэднія законы і пачалі ствараць новас заканадаўства, прычым савецкая ўлада імкнулася падкрэсліць абсалютную навізну і прагрэсіўнасць сацыялістычных законаў, парываючы з класічнымі прававымі тэорыямі. Гэтая з'ява яскрава адбілася на змесце Крымінальнага кодэкса (КК) РСФСР 1922 г. (дзейнічаў у Беларусі) і КК БССР 1928 г., бо з прыняццем першага пачынаецца адмаўленне ад класічнай школы крымінальнага права і яс інстытута пакарання на карысць сацыялагічнай школы права з інстытутам мер сацыяльнай аховы, а ў апошнім кодэксе гэтая тэндэнцыя канчаткова замацоўваецца.

Сутнасць мер сацыяльнай аховы складаецца ў тым, што яны, у адрозненне ад пакарання, не ставяць сваёй мэтай кару і помсту злачынцу, іх асноўная мэта – ахова соц്യума ад грамадска небяспечных учынкаў шляхам прымянення да правапарушальнікаў мер сацыяльнага ўздзеяння. Прыхільнікі сацыялагічнай школы права падкрэслівалі неспрыгоднасць і амаральнасць пакарання як сродка ўздзеяння на асоб, якія здзейснілі злачынствы, рабілася выснова, што пакаранне павінна стаць выключна сацыяльнай ахоўнай мерай.

КК РСФСР 1922 г. меў дваістасць падставаў прыцягнення да крымінальнай адказнасці, а таму і меры ўздзеяння на злачынцаў падзяляліся: па-першас, гэта віноўныя дзеянні, за якія прызначаліся пакаранні; па-другое, сацыяльная небяспечнасць асобы, у адносінах да якой ужываліся меры сацыяльнай аховы, у выніку чаго дубіравалася і ўзмацнялася адказнасць. Кодэкс меў канцэптualьныя супярэчнасці, бо захаваў пакаранне ад класічнай школы права, але ўжо дадаў меры сацыяльнай аховы ад сацыялагічнай школы права, што было несумяшчальна.

КК БССР 1928 г. цалкам адмовіўся ад тэрміна «пакаранне», перайшоўшы да сацыялагічнага вучэння і ўвёўшы тэрмін «меры сацыяльнай аховы». Тым самым былі вырашаны канцэптualьныя памылкі КК 1922 г. Толькі ў 1934 г. савецкае крымінальнае заканадаўства зноў вярнулася да тэрміна «пакаранне».

Варта адзначыць, што хоць сацыялагічная школа права даволі абгрунтавана даказвала перавагу мер сацыяльнай аховы над пакараннем і была гуманістычнай па сваёй сутнасці, усё ж такі ў савецкай дзяржаве адмова ад тэрміна «пакаранне» адбылася па ідэалагічных матывах, а першапрычынай з'явілася неабходнасць апраўдаць і замаскіраваць жорсткія крымінальныя санкцыі і рэпрэсіі пад больш нейтральны і менш

зразумелы для большай часткі неадукаванага насельніцтва савецкай дзяржавы тэрмін «меры сацыяльнай аховы», такім чынам стварыўшы ўражанне гуманізму савецкага крымінальнага права і яго прынцыповай навізны ў параўнанні з буржуазным. Бальшавікі ўзялі тэорыю сацыяльнай аховы на ўзбрасненне, але пры гэтым сказіўшы і дапоўніўшы яе, у выніку чаго ў рэспубліканскія крымінальныя кодэксы патрапілі найбольш радыкальныя палажэнні, якія тычыліся ўжывання аналогіі закону, класавасці, зваротнай сілы крымінальнага закону. Тэорыя аб небяспечным стане асобы прымянялася пераважна да палітычных апанентаў, а не для барацьбы з агульнакрымінальнымі злачынствамі.

Такім чынам, канчатковае адмаўленне ад тэрміна «пакаранне» ў крымінальным праве Беларускай ССР з заменай яго «мерамі сацыяльнай аховы» адбылося найперш па палітычных прычынах, бо бальшавікі жадалі паказаць, што савецкае крымінальнае права не мае нічога агульнага з буржуазнай класічнай школай права; па-другое, сацыялагічная тэорыя дапоўніла арсенал сродкаў палітычнай рэпрэсіі, які быў неабходны бальшавікам за кошт мер сацыяльнай аховы (у гэтым сэнсе такая тэорыя іх цалкам задавальняла); па-трэцяе, адмаўленне ад класічнай школы крымінальнага права ліквідавала дваістаць відаў крымінальнай адказнасці, якая назіралася ў КК РСФСР 1922 г. і рабіла КК БССР 1928 г. збольшага абрунтаваным з пункту гледжання пануючай навуковай канцэпцыі, а г. зн. лепей тэарэтычна распрацаваным.

ВАЕННАЕ ПРАВА ПА СТАТУТУ ВКЛ 1588 г.

А. А. Хандрыка

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Пытанне аб ваенным праве ВКЛ застаецца маладаследаваным, нягледзячы на навуковыя публікацыі апошніх гадоў. Між тым яго роля ў заканадаўстве безумоўная. Асабліва важнымі з'яўляліся нормы Статута 1588 г., які перасмна ўспрыняў палажэнні першых Статутаў.

Перш за ўсё Статут 1588 г. вызначаў кола асоб, якія пры неабходнасці прызываліся на вайсковую службу: «княжата, панята, и врядники земские, дворные, дворяне, земляне, шляхта хоружовная, и вдовы, и тоже татары, и мещане городов наших, имеющие имения земские...» (раздз. 2, арт. 1). Удовы, сіраты і дзеці, якія не дасягнулі паўналецця, выстаўлялі ў заласнасці ад пачатку ўладанняў узброеных коннікаў. Закладатрымальнік павінен быў несці службу ад закладзенага маёнтка (раздз. 2, арт. 4). Праваслаўнас і каталіцкас духавенства павінна было несці службу ці выстаўляць ратнікаў з маёнткаў, на якіх да пераходу іх ва ўласнасць царквы ляжала гэта павіннасць (раздз. 2, арт. 9). Трэці артыкул гэтага раздзела забараняў вялікаму князю і гетману вызваляць ад вясеннай